

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ หลายด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อาชีพการงาน สังคม ในด้านร่างกายจะเปลี่ยนไปในลักษณะเสื่อมถอยลง ความคล่องแคล่วของการเคลื่อนไหวลดลง สายตาและการได้ยินก็จะเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ด้านอาชีพการงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ลดบทบาทจากการทำงานลงซึ่งส่งผลต่อรายได้ประจำที่เคยได้รับ แต่ผู้สูงอายุบางส่วนก็ยังคงต้องหางานทำหรือประกอบอาชีพอยู่เพื่อเลี้ยงตนเอง เนื่องจากไม่มีบุตรหลานดูแลและฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ยังต้องหางานหรือหารายได้เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง แต่รายได้อาจจะไม่เท่าเทียมกับเมื่ออยู่ในวัยทำงาน นอกจากนั้น ผู้สูงอายุก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับบุตรหลานและครอบครัว จากที่เคยออกไปทำงานตลอดเวลา ผู้สูงอายุจะต้องใช้เวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ต้องปรับตัวให้ได้กับเวลาที่อาจมีมากขึ้น ผู้สูงอายุต้องปรับตัวเข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น สภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560))

จากความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญนั้น ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เพื่อให้สามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การได้รับความรู้หรือข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง นับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุนำไปใช้ในการปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สามารถนำไปส่งเสริมคุณภาพชีวิต สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2557) ได้จัดทำรายงานจากการรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มประชากรชาย เรื่อง วาระการพัฒนาหลังปี พ.ศ. 2558 ได้รายงานถึงปัญหาผู้สูงอายุว่า มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพ และมีการเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงใน 2 ระดับ คือ การเตรียมตัวระดับบุคคล ผู้สูงอายุต้องมีการดูแลสุขภาพตนเอง ใฝ่รู้ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อีกระดับหนึ่ง คือ ระดับชุมชน ควรมีการเตรียมชมรมผู้สูงอายุให้มีศักยภาพเพื่อดูแลผู้สูงอายุด้วยกันเอง ทั้งสองระดับนี้จะช่วยเตรียมผู้สูงอายุให้พร้อมรับความ

เปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น ผู้สูงอายุยังต้องหาหลักประกันรายได้ ผู้สูงอายุบางรายมีรายได้จากเบี้ยยังชีพเพียงอย่างเดียว ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมเสริมรายได้ที่เหมาะสมกับวัย และควรมีการจัดการศึกษาและสันทนาการให้แก่ผู้สูงอายุ สุมาลี สังข์ศรี (2558) กล่าวถึงความจำเป็นที่ผู้สูงอายุต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า ผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับความรู้และข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเพื่อนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพร่างกาย ใช้ในการปรับตัวเข้ากับครอบครัวและลูกหลาน ใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม ใช้ในการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยี และใช้ในการประกอบอาชีพหารายได้สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้และไม่มีใครดูแล เมื่อผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งการให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุ ดังที่ปรากฏใน แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์, 2553) ซึ่งระบุในวิสัยทัศน์ว่า “ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม” แผนผู้สูงอายุฉบับนี้มียุทธศาสตร์ 5 หมวด และมีถึง 2 หมวด ที่กล่าวถึงการต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และข่าวสารอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นั่นคือ หมวดที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์นี้มีมาตรการหลัก 3 มาตรการ และหนึ่งในสามคือ มาตรการให้การศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต

หมวดที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ มีมาตรการหลัก 6 มาตรการ และหนึ่งในหกคือ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ

นอกจากแผนผู้สูงอายุแห่งชาติดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ยังมีนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมผู้สูงอายุอยู่หลายประเด็น และส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์นี้มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย ซึ่งรวมทั้งผู้สูงอายุ โดยพัฒนาทักษะให้บุคคลทุกช่วงวัยมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัย สร้างเสริมความเข้มแข็งและพัฒนาบทบาทของสถาบันหลักทางสังคมให้ช่วยพัฒนาคน จากนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติดังกล่าว แสดงว่า ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน และยิ่งในปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงวัยเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ดังสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557) พบว่า ในปี 2553 มีผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 8.41 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 2554 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.75 ในปี 2555 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.12 ปี 2556 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.52 ปี 2557 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ

9.93 และจากการคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2553-2583 ของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คาดว่า ในปี พ.ศ. 2563 จะมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 19.1 และปี 2575 จะเป็นร้อยละ 26.6 และในปี 2583 จะมีถึงร้อยละ 32.1 การมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเช่นนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องให้การดูแลเพื่อให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น รัฐบาลยังต้องให้การดูแล เอาใจใส่แก่ผู้สูงอายุเป็นสำคัญ และได้เน้นการให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเรียกว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อจะนำมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ดังปรากฏใน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ได้ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ ข้อ 5 ว่า ผู้สูงวัยได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบสานภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาสังคมและประเทศ

จากการติดตามผล โอกาสในการรับความรู้ข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุนั้น พบว่า ผู้สูงอายุยังมีโอกาสรับความรู้ ข้อมูลข่าวสารไม่กว้างขวางนัก มีผู้สูงอายุบางกลุ่มได้รับความรู้และข้อมูล ส่วนผู้สูงอายุบางกลุ่มกลับอาจไม่ได้รับความรู้ที่จำเป็นต่อเขาเลย ดังที่ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2558) ได้พบสาเหตุของปัญหาที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าถึงสิทธิและบริการดังนี้ คือ 1) ปัญหาการรับรู้และความเข้าใจของผู้สูงอายุต่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผู้สูงอายุกล่าวว่า ช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารมีน้อย ทำให้ไม่ทราบการประชาสัมพันธ์ ผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัวไม่สนใจข่าวสารต่างๆ มากนัก ส่วนใหญ่รู้จากการบอกต่อๆ กันมา 2) ปัญหาด้านสภาพร่างกายของผู้สูงอายุไม่เอื้ออำนวยในการเดินทางไปรับบริการยังสถานที่ต่างๆ 3) ปัญหาการประชาสัมพันธ์ของรัฐไม่ทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ การกระจายข่าวสารไม่ทั่วถึง การเผยแพร่ทางเอกสารบางครั้งผู้สูงอายุอ่านยาก ตัวเล็ก หรือผู้สูงอายุบางส่วนอ่านไม่ออก ทางด้านโทรทัศน์มีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับบริการต่างๆ แก่ผู้สูงอายุน้อย ผู้สูงอายุชอบให้บริการข่าวสารทางวิทยุเพราะฟังไม่ทัน ฟังไม่ละเอียด 4) ผู้สูงอายุระบุว่าไม่ทราบว่าหน่วยงานต่างๆ มีบริการใดบ้างที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ

การขาดโอกาสในการรับความรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นนี้ พบได้ในผู้สูงอายุส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบท ซึ่งเป็นผู้สูงอายุกลุ่มใหญ่ของประเทศ ผู้สูงอายุในชนบทส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้ใกล้ชิดกับสถานศึกษาหรือแหล่งความรู้ต่างๆ อีกทั้งการดำเนินชีวิตประจำวันก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ดังนั้น จึงเป็นกลุ่มที่ควรให้ความเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพื่อให้มีโอกาสได้รับความรู้และข้อมูลที่จำเป็น

การให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุนั้น ควรจะใช้วิธีการที่ยืดหยุ่นและแตกต่างจากการให้ความรู้แก่ผู้เรียนในวัยเรียน เพราะผู้สูงอายุไม่สามารถมาเข้าเรียนแบบชั้นเรียนได้ทุกวันแบบเด็กนักเรียน และด้วยสภาพ

ร่างกายของผู้สูงอายุ สภาพความเป็นอยู่ สภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ การให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุควรเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่น เป็นวิธีการที่สะดวก ควรเป็นวิธีการที่ผู้สูงอายุเข้าถึงความรู้ได้ง่าย เสมือนความรู้ที่อยู่ใกล้ตัว เมื่อพร้อมจะเรียนรู้เมื่อไรสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

วิธีการให้ความรู้วิธีการหนึ่งซึ่งเอื้ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับความรู้ ก็คือ วิธีการศึกษาทางไกล วิธีการศึกษาทางไกลเป็นวิธีการที่ผู้ให้ความรู้ส่งความรู้หรือข้อมูล ข่าวสาร แก่กลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น การให้ความรู้โดยวิธีการศึกษาทางไกลนี้ ผู้รับความรู้จะศึกษาด้วยตนเองจากสื่อประเภทต่างๆ โดยจะศึกษาหาความรู้ที่ใดก็ได้และเวลาใดก็ได้ที่ตนสะดวก โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังสถานศึกษา

ด้วยคุณลักษณะของวิธีการศึกษาทางไกลจะเห็นได้ว่า เป็นวิธีการที่ยืดหยุ่นซึ่งเอื้อต่อสภาพของผู้สูงอายุที่อาจจะไม่สะดวกหรือไม่พร้อมที่จะเดินทางไปแสวงหาความรู้ยังสถานที่หรือหน่วยงานต่างๆ การศึกษาทางไกลเป็นวิธีการที่ส่งความรู้ไปถึงตัวกลุ่มเป้าหมาย ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกเวลาที่สะดวกที่จะรับความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น จึงน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบท ซึ่งอยู่ห่างไกลจากแหล่งความรู้ แหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ และการเดินทางไปยังแหล่งความรู้ต่างๆ อาจจะไม่สะดวก

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ผู้สูงอายุยังมีความจำเป็นต้องรับความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องอยู่ และในสภาพปัจจุบันผู้สูงอายุจำนวนมากยังไม่ได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารตามที่ต้องการ ยังไม่มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ดังนั้น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องต้องหาวิธีการที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเข้าถึงความรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า มีความรู้ข้อมูลข่าวสารประเภทใดบ้างที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และหากจะถ่ายทอดความรู้ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นแก่ผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล รูปแบบการให้ความรู้ควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งผลจากการวิจัยนี้จะช่วยให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการส่งความรู้ที่จำเป็นไปยังผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเข้าถึงความรู้ได้สะดวกขึ้น และผู้สูงอายุจะได้รับความรู้อย่างกว้างขวางต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาแนวทางการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

2) เพื่อพัฒนารูปแบบการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1) ด้านพื้นที่ที่ศึกษา การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในชนบทจากทุกภูมิภาคของประเทศ

2) ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ถึง 80 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทของจังหวัดต่างๆ

3) ด้านประเด็นที่ศึกษา รูปแบบการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งเป็นกระบวนการของการจัดให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ได้แก่

3.1) การวิเคราะห์ความต้องการของผู้สูงอายุและสังคม

3.2) การกำหนดโครงการ/โปรแกรมให้ความรู้

3.3) การกำหนดขอบเขตของเนื้อหาความรู้ ในการวิจัยนี้จะเน้นที่การให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุซึ่งครอบคลุมด้านต่างๆดังนี้

(1) ด้านร่างกาย

(2) ด้านจิตใจ

(3) ด้านสังคม

(4) ด้านเศรษฐกิจ

(5) ด้านการศึกษาหาความรู้

3.4) การกำหนดวิธีการหรือสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ และการผลิตสื่อ

3.5) การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งต้องพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

(1) ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุสะดวกในการรับความรู้จากสื่อ

(2) สถานที่ที่ผู้สูงอายุต้องการรับความรู้

(3) ช่วงเวลาที่สะดวกในการรับความรู้จากวิทยากร

3.6) การติดตามประเมินผล

3.7) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ

3.8) การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน

3.9) หน่วยงานผู้จัดให้ความรู้

4) การประเมินรูปแบบการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล จะประเมินในประเด็นต่อไปนี้

4.1) ความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุต่อเนื้อหา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ผู้สูงอายุได้รับและการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

4.2) ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อรูปแบบการส่งเสริมความรู้

4.3) ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อรูปแบบฯ

คำนิยามและศัพท์เฉพาะ

1) ผู้สูงอายุหมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้มีสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ สติปัญญาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดประสิทธิภาพลง เช่น ผิวหนังเหี่ยว ตาฝ้าฟาง หูไม่ได้ยิน กล้ามเนื้อไม่แข็งแรง การเคลื่อนไหวช้าลง ผมหงอก ฟันหัก ความจำเสื่อม การเรียนรู้เสื่อมถอย เป็นต้น นอกจากนี้ ภาระหน้าที่บทบาทต่าง ๆ ทั้งในด้านครอบครัว ในด้านสังคม และภาระหน้าที่การงานจะลดลงตามไปด้วย

2) คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดี ในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และปัญญา ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตตามวัยได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขตามอัตภาพ

ด้านร่างกาย หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงตามวัย รวมทั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ

ด้านจิตใจ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีจิตใจร่าเริงแจ่มใส ไม่ซึมเศร้า มีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัวต่อสังคม และมีสติ มีสมาธิ

ด้านสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวอยู่กับลูกหลานหรือสมาชิกในครอบครัวได้อย่างดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น และการที่ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนหรือสังคม

ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีรายได้เพียงพอตามอัตภาพต่อการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุ

ด้านการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสรับความรู้ในเรื่องที่ตนสนใจ รวมทั้งเรื่องที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตได้

3) รูปแบบการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง องค์ประกอบของกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ อันได้แก่ เรื่องร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจและการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยรูปแบบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการของผู้สูงอายุและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งบริบทของชุมชน การกำหนด/โครงการกิจกรรม การกำหนดขอบเขตเนื้อหาหรือหลักสูตร การกำหนดสื่อและพัฒนาสื่อ การถ่ายทอดความรู้โดยสื่อไปยังกลุ่มเป้าหมาย การจัดปัจจัยแวดล้อมให้เหมาะสม (เช่น เวลาในการถ่ายทอดความรู้ สถานที่ การเสริมด้วยสื่อบุคคล) การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้ดูแลและกรรมการชุมชน และการประเมินผล

4) วิธีการศึกษาทางไกล หมายถึง วิธีการในการจัดการศึกษา หรือถ่ายทอดความรู้จากครูหรือวิทยากรไปยังผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาทางไกลแก่ผู้สูงอายุในชนบท จึงกำหนดสื่อต่อไปนี้ คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ (ภาพยนตร์ วิดีโอเทป โทรทัศน์) สื่อเสียง (วิทยุกระจายเสียง) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต) สื่อที่ใช้ในห้องเรียน เช่น หอกระจายข่าว สื่อพื้นบ้าน และอาจมีสื่อบุคคลเป็นส่วนเสริมก็ได้ ซึ่งสื่อบุคคล หมายถึง การที่วิทยากรถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อต่างๆ หรือวิทยากรบรรยาย ให้ความรู้แบบเผชิญหน้า

5) การประเมินรูปแบบการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ เป็นการศึกษาค้นคว้าผลที่เกิดขึ้นหลังจากนำรูปแบบการให้ความรู้ฯ ไปทดลองใช้แก่ผู้สูงอายุ โดยประเมินใน 3 ด้าน คือ ความรู้ของผู้สูงอายุต่อเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อรูปแบบ และความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อรูปแบบฯ ดังนี้

5.1) ความรู้ของผู้สูงอายุต่อเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ หมายถึง ความแตกต่างระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกายและจิตของผู้สูงอายุ ระหว่างก่อนและหลังเรียนรู้จากรูปแบบการให้ความรู้ที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุ

5.2) ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อรูปแบบฯ หมายถึง ระดับความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อความเหมาะสมของรูปแบบการให้ความรู้ ในด้านเนื้อหา ภาพประกอบ การบรรยาย ความยาวของรายการ และการนำไปใช้ประโยชน์

5.3) ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อรูปแบบฯ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำ และกรรมการชุมชน ต่อความเหมาะสมของรูปแบบการให้ความรู้ในด้านเนื้อหา ภาพประกอบ การบรรยาย ความยาวของรายการ และการนำไปใช้ประโยชน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาหรือให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะได้รูปแบบในการให้บริการความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีการศึกษาทางไกลสำหรับไปให้บริการแก่ผู้สูงอายุในชนบท
- 2) เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนในระดับอำเภอและตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) และองค์กรในชุมชน/ท้องถิ่น ที่จะจัดบริการความรู้และข้อมูลแก่ผู้สูงอายุในชุมชนชนบท
- 3) ผู้สูงอายุในชนบทจะมีโอกาสรับความรู้ที่จำเป็นมากขึ้น โดยไม่ต้องเดินทางไปรับความรู้จากหน่วยงานหรือสถานที่ต่างๆ แต่สามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองได้ที่บ้านตลอดเวลา
- 4) รูปแบบการให้บริการความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีการศึกษาทางไกลที่ได้จากการวิจัยนี้ จะเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการให้ความรู้ในเรื่องอื่นๆ ด้วยวิธีทางไกลแก่ผู้สูงอายุ
- 5) รูปแบบการให้บริการความรู้ด้วยวิธีการศึกษาทางไกลที่พัฒนาขึ้นนี้ สามารถนำไปจดสิทธิบัตรเป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยและสามารถนำไปเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ ลงพิมพ์ในวารสาร ซึ่งจะเป็นการขยายองค์ความรู้แก่ผู้สนใจได้อย่างกว้างขวาง

